

УДК 342.34(477)"1917/1918":340.13

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-1\(43\)-859-871](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-1(43)-859-871)

Герасимов Тимофій Юрійович доктор історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0003-4861-9825>

Пономаренко Алла Борисівна кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0001-8051-9221>

НАЦІОНАЛЬНО-ПЕРСОНАЛЬНА АВТОНОМІЯ УНР: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ З ПОЗИЦІЇ СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Анотація. Національно-персональна автономія, запроваджена Українською Народною Республікою у 1918 р., була однією з найамбітніших і новаторських спроб розв'язання національного питання в умовах формування нової багатонаціональної держави. Вона передбачала нетериторіальну організацію культурного самоврядування, що ґрунтувалася на принципах австро-марксистської теорії К. Реннера й О. Бауера. Їхня концепція визнавала за кожною особою право на вільний вибір національної ідентичності, незалежно від місця проживання, та участь у національній громаді на основі особистого волевиявлення.

У законодавстві УНР ця ідея втілювалася через створення національних рад – автономних представницьких органів етнічних спільнот, які мали повноваження в освіті, культурі, мовній політиці та внутрішній організації. Таким чином, модель УНР поєднувала демократію, індивідуальний вибір і колективне самовизначення, пропонуючи альтернативу класичним формам територіальної автономії.

Стаття подає історико-правовий аналіз цієї моделі, висвітлюючи її нормативну основу та труднощі реалізації. Значну увагу приділено чинникам, що унеможливили повноцінне впровадження: політична нестабільність, слабка адміністрація, війна, часта зміна урядів, обмежені ресурси й відсутність ефективних механізмів реалізації прав на практиці. У результаті більшість задекларованих прав залишилися декларативними.

Особливу цінність становить порівняння із зарубіжними прикладами: Австро-Угорщина, Канада, Бельгія, Фінляндія, Естонія. Вони демонструють як потенціал подібних моделей, так і важливість стабільної правової та інституційної підтримки. Автор доходить висновку, що досвід УНР має концептуальну

вагу й актуальність для сучасної України та інших багатонаціональних держав, які шукають баланс між єдністю та культурним розмаїттям.

Ключові слова: національно-персональна автономія, УНР, австро-марксизм, мультикультурне управління, права меншин, зарубіжний досвід.

Gerasymov Timofiy Yuriyovych doctor of historical sciences, associate professor of the department of social and political sciences, Vinnytsia national technical university, Vinnytsia, <https://orcid.org/0000-0003-4861-9825>

Ponomarenko Alla Borysivna, candidate of historical sciences, associate professor of the department of social and political sciences, Vinnytsia national technical university, Vinnytsia, <https://orcid.org/0000-0001-8051-9221>

NATIONAL-PERSONAL AUTONOMY OF THE UNR: HISTORICAL-LEGAL AND COMPARATIVE ANALYSIS FROM THE PERSPECTIVE OF CONTEMPORARY LEGAL SCIENCE

Abstract. National-personal autonomy, introduced by the Ukrainian People's Republic in 1918, was one of the most ambitious and innovative attempts to resolve the national question in the context of the formation of a new multinational state. It provided for a non-territorial organization of cultural self-government based on the principles of the Austro-Marxist theory of K. Renner and O. Bauer. Their concept recognized the right of every person to freely choose their national identity, regardless of their place of residence, and to participate in the national community on the basis of personal will.

In the legislation of the UPR, this idea was embodied through the creation of national councils – autonomous representative bodies of ethnic communities that had powers in education, culture, language policy, and internal organization. Thus, the UNR model combined democracy, individual choice, and collective self-determination, offering an alternative to classical forms of territorial autonomy.

The article provides a historical and legal analysis of this model, highlighting its normative basis and implementation difficulties. Considerable attention is paid to the factors that prevented its full implementation: political instability, weak administration, war, frequent changes of government, limited resources, and the lack of effective mechanisms for the practical implementation of rights. As a result, most of the declared rights remained declarative.

Of particular value is the comparison with foreign examples: Austria-Hungary, Canada, Belgium, Finland, and Estonia. They demonstrate both the potential of such models and the importance of stable legal and institutional support. The author concludes that the experience of the UPR has conceptual weight and relevance for

modern Ukraine and other multinational states seeking a balance between unity and cultural diversity.

Keywords: national-personal autonomy, UPR, Austro-Marxism, multicultural governance, minority rights, foreign experience.

Постановка проблеми. Національно-персональна автономія як форма гарантування прав національних меншин посідає чільне місце в історії українського правового мислення та становлення державності. Її впровадження в період утворення Української Народної Республіки 1917–1918 рр. стало не лише відповіддю на багатонаціональний склад населення новоствореної держави, а й свідченням намагання українських еліт реалізувати модерну модель етнополітики. Проголошення рівноправності громадян усіх національностей, зокрема через запровадження інституційних форм культурного самоврядування, засвідчувало прагнення інтегрувати меншин у політичне й соціальне життя без примусу до асиміляції. Концепція національно-персональної автономії, що лягла в основу відповідного законодавства УНР, мала виразне теоретичне підґрунтя. Вона спиралася на австро-марксистські ідеї К. Реннера та О. Бауера, які запропонували модель екстериторіальної культурної автономії на основі «принципу особистості», що дозволяв особам вільно обирати національну належність і належати до відповідних самоврядних спільнот незалежно від місця проживання. УНР стала однією з перших у Європі країн, яка намагалася інституціоналізувати ці ідеї в межах національного законодавства. З огляду на актуальні виклики в сучасному українському суспільстві – зокрема в царині децентралізації, захисту прав національних меншин, збереження мовної та культурної різноманітності – звернення до історичного досвіду УНР набуває особливої ваги. Аналіз концепції національно-персональної автономії не лише дозволяє краще зрозуміти особливості формування української правової традиції, а й слугує джерелом для пошуку ефективних моделей міжетнічної взаємодії в умовах сучасної демократичної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі питання національної політики УНР проаналізували В. Гусев [1], А. Іванова [2], М. Лазарович [3], М. Мірошніченко [4], М. Михайліченко [5], І. Мищак [6], Н. Мяловицька [7], К. Оніщенко [8], Т. Подковенко [9]. Австро-марксистські витоки ідеї національно-персональної автономії висвітлила О. Палько [10]. Вона ж дослідила історичний досвід реалізації принципи національно-культурної автономії в Естонії, що є дуже цінним в контексті історико-правового порівняння відповідного законодавства УНР з іншими державами [11]. Втім, на сьогоднішній день залишається актуальним більш широкий компаративний аналіз законів, що регулюють міжнаціональні взаємини, та їхньої імплементації.

Мета статті – проаналізувати національну політику УНР з історико-правової перспективи, зосереджуючись на її теоретичних засадах, реалізації та порівнянні з зарубіжним досвідом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція національно-персональної автономії була сформульована в Австро-Угорщині наприкінці XIX – на початку XX ст. соціал-демократами К. Реннером і О. Бауером як відповідь на міжетнічні виклики багатонаціональної імперії. Вони запропонували модель, за якої національні спільноти здобували б культурну та адміністративну автономію незалежно від території. Передбачалося створення національних союзів – самоврядних структур, що діяли за «персональним принципом»: ідентичність визначалась не місцем проживання, а індивідуальним волевиявленням. Це зменшувало ризики територіальних конфліктів і забезпечувало права меншин без зміни кордонів.

Реннер підкреслював значення мовних прав, вважаючи, що кожна національність має право розвивати власну культуру, освіту й адміністрацію рідною мовою. Бауер трактував націю як спільноту духовної культури, сформовану історією, мовою, традиціями. Він наголошував на автономії в освіті та культурі як умові збереження ідентичності [10, с. 127–128]. Ці ідеї були зафіксовані в Брюннській програмі Австрійської соціал-демократії 1899 р., яка пропонувала федералізацію імперії за національним, а не територіальним принципом [8, с. 710]. Така модель поєднувала культурне самовизначення з єдністю держави. Саме вона стала основою законодавчої ініціативи УНР щодо національно-персональної автономії.

УНР адаптувала австро-марксистські підходи до власного багатонаціонального контексту, прагнучи інтегрувати українців, євреїв, поляків, росіян тощо у спільний правовий простір. Закон «Про національно-персональну автономію», ухвалений 22 січня 1918 р., надавав меншинам право створювати національні союзи – інституції, відповідальні за культурні, освітні та релігійні справи, за принципом добровільного приєднання. Закон визнавав національні спільноти суб'єктами публічного права незалежно від їх чисельності й територіальної концентрації єврейської, польської та російської меншин [9, с. 38].

Відповідно до закону, національні меншини могли створювати власні інституції, організовувати навчання, використовувати рідні мови у діловодстві та публічному житті. Держава зобов'язувалась гарантувати ці права через створення спеціалізованих міністерств і надавати фінансову підтримку. Однак практична реалізація ускладнювалася економічною кризою та нестачею адміністративних механізмів [5, с. 9].

Ключовою рисою національно-персональної автономії був принцип особистого вибору: кожен міг добровільно приєднатися до національної спільноти незалежно від місця проживання, що робило модель інклюзивною та зручною для розсіяних меншин, зокрема євреїв [9, с. 36]. Це дозволяло, наприклад, відкривати школи з викладанням мовою їдиш, забезпечуючи культурну самореалізацію без потреби у територіальній автономії.

Попри прогресивність ідеї, реалізація національно-персональної автономії в УНР стикнулася з низкою серйозних перешкод, які унеможливили її повноцінне втілення.

По-перше, визначальним чинником була політична нестабільність. УНР діяла в умовах громадянської війни, зовнішнього втручання більшовицької Росії та тиску з боку сусідів, що підривало спроби інституційного зміцнення держави. Забезпечити ефективну роботу органів етнополітики в такій ситуації було неможливо.

По-друге, реалізації автономії заважала слабкість адміністративної інфраструктури. Створення міністерств для національних меншин і формування національних союзів потребували розгалуженої бюрократії, якої молода держава не мала. Через брак кадрів, координації й фінансів ці інституції часто залишалися лише на папері [7, с. 22].

По-третє, існували концептуальні обмеження. Австро-марксистська модель передбачала сильну централізовану державу, здатну координувати міжнаціональні відносини. УНР такої потуги не мала, натомість загострювалися суперечності між національними прагненнями, які вона не могла врегулювати.

По-четверте, деякі меншини не підтримали цю модель. Зокрема, поляки віддавали перевагу територіальній автономії, яка могла б забезпечити їм реальний політичний вплив у регіонах із компактним проживанням [3, с. 107].

По-п'яте, УНР охопила глибока економічна криза. Бюджетний дефіцит, інфляція та відсутність стабільного оподаткування унеможливлювали повноцінне фінансування культурних і освітніх інституцій меншин [7, с. 23]. Законодавчі ініціативи залишалися без належного матеріального підґрунтя.

Варто зазначити, що обрана УНР модель істотно відрізнялася від традиційної територіальної автономії, яка домінувала в багатонаціональних державах, зокрема в Австрійській імперії. Порівняння цих підходів дозволяє глибше осмислити вибір персонального принципу.

Територіальна автономія закріплювала права спільнот за певними регіонами, що призводило до маргіналізації розсіяних меншин без компактного проживання. Як зауважувалося, така система «залишала значну частину своїх людей під контролем інших націй» [13, р. 156], що ускладнювало захист прав. Натомість персональна автономія визнавала право кожного на участь у національній спільноті незалежно від проживання, сприяючи культурному самовизначенню розсіяних громад.

Водночас, територіальна модель мала переваги в умовах компактного розселення. Вона забезпечувала адміністративний контроль, ефективну політичну репрезентацію й вплив на місцеву владу [8, с. 710]. Саме тому частина меншин, зокрема поляки, критично оцінювали персональний підхід [1, с. 360].

Зауважимо також, що сучасна юридична наука порівнює національну політику УНР з консоціаціоналізмом – моделлю врядування, яка передбачає

розподіл влади між основними етнічними або соціальними групами. У цьому контексті національно-персональна автономія розглядається як спроба реалізації механізмів консенсусного представництва без чіткої територіальної основи. Попри те, що національно-персональна автономія краще враховує індивідуальний вибір особи щодо національної ідентичності, її повноцінне функціонування потребує розвиненої інституційної інфраструктури, якої на той момент в УНР критично бракувало [10, с. 118].

Для більш ґрунтовного розуміння концепції національно-персональної автономії в УНР доцільно звернутися до зарубіжного досвіду впровадження нетериторіальних форм автономії. Аналіз подібних моделей, які існували як у минулому, так і в сучасності, дає змогу виявити спільні риси, відмінності, а також з'ясувати практичну ефективність різних підходів до організації життя багатонаціональних суспільств. Зіставлення української моделі національно-персональної автономії з аналогічними прикладами з інших країн дозволяє глибше оцінити як її потенціал у вирішенні національного питання, так і структурні або ідеологічні обмеження, які могли впливати на її реалізацію. Такий порівняльний аналіз відкриває можливість краще зрозуміти логіку, внутрішню динаміку та перспективи національно-персональної автономії в умовах політичної та етнокультурної різноманітності.

Як нам добре відомо, Австрійська імперія стала одним із перших політичних утворень, що розробили теоретичні й практичні засади національно-персональної автономії, яка згодом значною мірою вплинула на українську модель, запроваджену в УНР. На практиці ця модель мала частковий успіх, насамперед серед менших націй, як-от чехи чи словенці. Вони ефективно використовували механізми національно-персональної автономії для зміцнення освітньої інфраструктури та розвитку національної культури, зокрема шляхом утвердження викладання рідною мовою та розбудови культурних інституцій [7, с. 23]. Проте загальнодержавні умови Австро-Угорщини, а саме її централізована імперська структура та глибоко вкорінена соціальна ієрархія, стали серйозною перешкодою для повноцінної реалізації цієї автономної моделі. Домінування німецької та угорської еліт у політичному житті значною мірою нівелювало демократичний потенціал національно-персональної автономії, обмежуючи реальний вплив меншостей [14, р. 258].

Порівнюючи цю модель з тією, яку намагалися реалізувати в УНР, можна виявити як схожі виклики, так і принципові відмінності. Австрійська імперія мала виграш у вигляді відносно стабільної державної бюрократії, що забезпечувала інституційне підґрунтя для впровадження національно-персональної автономії. Водночас і там не вдавалося повністю нейтралізувати конфлікти, пов'язані з територіальними претензіями окремих груп, таких як угорці чи поляки, які вимагали не лише культурної, а й політичної автономії [13, р. 368–370]. У

випадку УНР, яка адаптувала цю австрійську модель в умовах революції та війни, труднощі були ще глибшими. Брак централізованої влади, нестача ресурсів та посилена конкуренція між національними проектами робили реалізацію національної політики надзвичайно складною і суперечливою.

Канада часто розглядається як один із найуспішніших прикладів сучасної політики мультикультуралізму, яка за своїми принципами частково перегукується з ідеєю національно-персональної автономії. Запроваджена на державному рівні політика мультикультуралізму була офіційно закріплена в «Акті про мультикультуралізм» 1988 р., який визнає рівне право всіх культурних груп – зокрема корінних народів, франкомовної меншини та різноманітних іммігрантських спільнот – на збереження і розвиток власної ідентичності, незалежно від території їх проживання. Такий підхід дозволяє будувати модель співжиття, що не вимагає територіального розмежування, а базується на добровільній культурній самореалізації.

Франкомовне населення за межами провінції Квебек є показовим прикладом нетериторіального підходу до гарантування мовних прав. Ці громади мають право на освіту французькою мовою, що забезпечується за рахунок федерального фінансування, відповідного законодавства та політичної волі [15, р. 8–10]. Таким чином, реалізується принцип індивідуального вибору культурної належності – ключова риса як канадської системи, так і концепції національно-персональної автономії в УНР.

Водночас, відмінності між канадською моделлю та досвідом УНР є суттєвими і структурними. Головна перевага Канади полягає у стабільній політичній системі, розвинених правових механізмах і ефективному інституційному супроводі реалізації культурних прав. Зокрема, Верховний суд Канади відіграє ключову роль у тлумаченні та захисті мовних і освітніх прав меншин, забезпечуючи їх фактичне дотримання і правову захищеність [15, р. 13]. Натомість в УНР не існувало ані потужної судової гілки влади, ані ефективної адміністративної інфраструктури для реалізації національно-персональної автономії в повному обсязі.

Таким чином, канадський приклад демонструє, що ідеї національно-персональної автономії можуть бути успішно реалізовані в умовах сильної правової держави з чіткими зобов'язаннями перед меншинами, фінансовими ресурсами та довготривалою політичною стабільністю. УНР, попри прогресивність своєї моделі, діяла в умовах постійної військово-політичної турбулентності, що суттєво обмежувало її здатність інституціоналізувати задекларовані автономні права.

Своєю чергою, Бельгія є прикладом сучасної європейської держави, яка реалізує нетериторіальну модель автономії через інституційну структуру мовних громад – фламандської, франкомовної та німецькомовної. Ці громади

функціонують не як адміністративно-територіальні одиниці, а як культурно-мовні утворення, що об'єднують громадян на основі мовної ідентичності, незалежно від місця проживання. Такий підхід значною мірою відповідає принципам національно-персональної автономії, як її розуміли в УНР, де головним критерієм автономії також була індивідуальна національна належність, а не територіальний фактор.

Практичне втілення цього принципу добре ілюструє ситуація в Брюсселі – офіційно двомовному регіоні, де діють окремі освітні й культурні інституції кожної з мовних громад. Наприклад, франкомовна громада, попри територіальну змішаність населення, має свої школи, медіа, культурні заклади та адміністративні структури, що фінансуються з державного бюджету. Це дозволяє забезпечити рівноправну участь усіх мовних груп у культурному житті, уникаючи суперечок щодо контрольованих територій [14, р. 255–258].

У контексті УНР така модель могла б мати особливу цінність, з огляду на значну кількість меншин (зокрема єврейських громад), які були розсіяні по всій території України й не мали компактних етнічних регіонів. Бельгійський досвід свідчить про те, що саме нетериторіальний підхід дозволяє врахувати інтереси таких груп без потреби в радикальному перегляді адміністративно-територіального устрою. Теоретично, подібна система могла б допомогти зменшити соціальну напругу і сприяти інтеграції в багатонаціональному середовищі УНР.

Однак бельгійська модель також не позбавлена труднощів. Напруга між фламандським і франкомовним населенням, політична фрагментація і складні компроміси в коаліційній політиці свідчать про те, що навіть добре інституціоналізована нетериторіальна автономія не гарантує повної гармонії. Такі проблеми є особливо показовими у багатомовних державах, де історичні, економічні й політичні фактори посилюють розкол між групами [14, р. 268].

Порівняно з Бельгією, УНР мала значно слабші стартові умови для реалізації подібної моделі. Відсутність стабільного державного апарату, постійна зміна урядів і воєнна дестабілізація унеможливили ефективне впровадження навіть задекларованих норм національно-персональної автономії. Це вкотре підкреслює фундаментальну роль не лише ідеологічного концепту, але й інституційної спроможності держави у забезпеченні прав меншин.

Фінляндія є показовим прикладом реалізації нетериторіального підходу до захисту прав національної меншини, зокрема шведськомовного населення, яке становить близько 5 % громадян країни. Конституція Фінляндії, а також «Закон про мови», гарантують рівні права для шведськомовних і фінськомовних громадян. Важливо, що ці права не залежать від географічного розташування громади: шведськомовні фіни можуть отримувати освіту, адміністративні послуги, медичну допомогу, а також звертатися до суду рідною мовою у будь-якій частині країни.

Цей підхід частково відповідає логіці національно-персональної автономії УНР. У фінському випадку культурні права ґрунтуються не на територіальній концентрації меншини, а на індивідуальній мовній ідентичності. Наприклад, хоча на Аландських островах, де шведська мова має статус єдиної офіційної, і діє розширена автономія, шведськомовні громадяни, які проживають на «материках», тобто поза межами цих островів, мають ті ж самі мовні й культурні гарантії. Такий підхід мінімізує ризики територіальних конфліктів і посилює інтеграцію в рамках унітарної держави.

Фінляндія демонструє, що нетериторіальна автономія може бути ефективною формою захисту прав меншин за умови стабільного політичного устрою, чітко прописаного законодавства і належного фінансування. Завдяки ефективним інституціям, зокрема незалежній судовій системі та прозорим механізмам реалізації прав, шведськомовна меншина у Фінляндії не лише зберегла свою ідентичність, а й інтегрувалася в суспільне життя на рівних правах [16, р. 345–351].

На відміну від цього, в умовах УНР реалізація національно-персональної автономії зіткнулася з суттєвими бар'єрами. Нестача політичної стабільності, постійні військові загрози, слабка адміністративна структура і відсутність ефективної судової системи не дозволили втілити навіть прогресивні на той час концепції культурної автономії [1, с. 362]. Таким чином, фінський досвід підтверджує важливість довготривалих правових гарантій та інституційної підтримки для ефективного функціонування моделей, подібних до національно-персональної автономії.

Варто при цьому наголосити, що досвід УНР у впровадженні національно-персональної автономії має не лише історичну, а й концептуальну вагу для сучасного правового дискурсу у сфері захисту прав національних меншин. Попри надзвичайно складні умови політичної нестабільності, воєнної турбулентності та браку ресурсів, УНР змогла сформулювати оригінальну модель позатериторіального культурного самоврядування, яка значно випереджала свою епоху. Її положення стали важливою віхою в еволюції правових механізмів для багатонаціональних держав, засвідчивши, що навіть за відсутності міцних інституцій можна закласти нормативні принципи, що відповідають сучасним підходам до забезпечення меншинних прав.

Порівняння з сучасними міжнародними документами, зокрема з Рамковою конвенцією про захист національних меншин (1995) [17] та Європейською хартією регіональних мов або мов меншин (1992) [18], виявляє суттєві паралелі. Як і національно-персональна автономія УНР, ці інструменти наголошують на значенні культурної, мовної та освітньої автономії для збереження ідентичності меншин. Водночас, між ними існує принципова різниця: сучасні міжнародні акти ґрунтуються на чітко окреслених обов'язках держави, інституційній відповідаль-

ності та формалізованих процедурах контролю за виконанням зобов'язань. У випадку ж УНР, проголошені принципи автономії залишалися переважно декларативними через відсутність інституційного механізму реалізації [7, с. 22].

Зауважимо також, що попри інноваційність моделі національно-персональної автономії, її реалізація пов'язана з низкою концептуальних і практичних викликів. Як зазначає Т. Перрі, одна з ключових теоретичних проблем полягає у прихильності національно-персональної автономії до есенціалістського розуміння культурної ідентичності – тобто в припущенні, що члени певної національної меншини мають стале, чітко окреслене уявлення про свою належність. У реальності ж ідентичності є динамічними, змішаними та контекстуальними. За таких умов система, яка вимагає чіткого визначення належності до тієї чи іншої національної групи, ризикує бути неінклюзивною або навіть дискримінаційною. Ще одним потенційним ризиком, на який звертає увагу Перрі, є можливість використання механізмів культурної автономії для політичної мобілізації в сепаратистських цілях – особливо якщо держава не забезпечує належного врегулювання, прозорості та підзвітності в роботі автономних структур [19].

Висновки. Національно-персональна автономія, закріплена в законодавстві УНР 1918 р., була одним із найамбітніших проєктів культурного самоврядування у Східній Європі. Заснована на ідеях австро-марксизму, вона передбачала реалізацію культурних прав національних меншин через індивідуальний вибір етнічної належності та створення національних рад – без територіального поділу. Модель була новаторською, оскільки дозволяла кожному реалізовувати свої права незалежно від місця проживання. Проте її реалізацію зірвали політична нестабільність, війна, економічна криза та відсутність ефективних інституцій. Більшість національних рад так і не запрацювали.

Порівняння із зарубіжним досвідом (Канада, Бельгія, Фінляндія) засвідчує: нетериторіальна автономія можлива лише за умов стабільності, правової чіткості й належного фінансування. Успіх таких моделей підтверджує їхню ефективність для інтеграції меншин. Для України це актуально: пошук балансу між державною мовою та правами меншин потребує врахування позитивних практик. Досвід УНР, попри невдачу, є важливим політико-правовим уроком. Запроваджена у 1918 р. національно-персональна автономія – не просто історичний факт, а приклад ранньої демократичної моделі, релевантної для сучасної державної політики у сфері міжетнічних відносин.

Література:

1. Гусев В. Закон Центральної Ради «Про персонально-національну автономію»: передумови прийняття, історія, уроки // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. 2006. Вип. 34. С. 356–367.
2. Іванова А. Ю. Закон УНР «Про національно-персональну автономію» як частина Конституції УНР: до історії створення // Правова держава. 2020. Вип. 31. С. 144–152.

3. Лазарович М. В. «Декларація прав нації»: Закон про національно-персональну автономію в контексті Української революції 1917–1921 років // *Грані : науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. 2012. № 9 (89). С. 106–109.
4. Мірошниченко М. І. «Закон про національно-персональну автономію» Української Народної Республіки: історичне значення для сучасної конституційно-правової практики України // *Право України*. 2017. № 3. С. 38–45.
5. Михайліченко М. А., Зігунов В. Ю. Діяльність Директорії УНР щодо відновлення єврейської національно-персональної автономії // *Приватне та публічне право*. 2018. № 4. С. 8–10.
6. Мищак І. М. Законодавче забезпечення прав національних меншин з боку Української Центральної Ради // *Сторінки історії*. 2023. Вип. 55. С. 111–124. <https://doi.org/10.20535/2307->
7. Мяловицька Н. А. Теоретичні проблеми правового статусу автономних утворень у сучасних державах світу // *Наукові записки НаУКМА*. 2003. Т. 21 : Юридичні науки. С. 20–23.
8. Оніщенко К. О. Витоки та перші спроби застосування інституту національно-культурної автономії // *Держава і право. Юрид. і політ. науки : зб. наук. пр.* 2009. Вип. 44. С. 708–715.
9. Подковенко Т. О. Права національних меншин і громадян УНР за часів Української Центральної Ради // *Університетські наукові записки*. 2006. № 2. С. 35–40.
10. Палько О. Національне питання в теоріях австромарксизму. Київ, 2022. 196 с.
11. Палько О. Історичний досвід реалізації принципи національно-культурної автономії в Естонії // *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2013. Вип. 4. С. 271–282.
12. Bauböck R. Territorial or Cultural Autonomy for National Minorities // *The Politics of Belonging: Nationalism, Liberalism, and Pluralism* / A. Dieckhoff. Lexington Books, 2004. P. 221–258.
13. Bauer O. The Question of Nationalities and Social Democracy. Minneapolis ; London : University of Minnesota Press, 2000. 495 p.
14. Peled Y. The Concept of National Cultural Autonomy: the First One Hundred Years // *Jewish Politics in Eastern Europe: The Bund at 100* / J. Jacobs (eds). London : Palgrave Macmillan, 2001. Pp. 255–270.
15. Nieguth T. An Austrian Solution for Canada? Problems and Possibilities of National Cultural Autonomy // *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*. 2009. Vol. 42. № 1. Pp. 1–16.
16. Nimni E. National–Cultural Autonomy as an Alternative to Minority Territorial Nationalism. *Ethnopolitics*. 2007. Vol. 6, № 3. Pp. 345–364.
17. Рамкова конвенція про захист національних меншин (Страсбург, 1 лютого 1995 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text.
18. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (Страсбург, 5 листопада. 1992 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text.
19. Perry T. Autonomy, culture and nationality: The failure of liberal nationalism // *APSA 2014 annual meeting paper*. 2014. URL: <https://ssrn.com/abstract=2453549>.

References:

1. Husev, V. (2006). Zakon Tsentral'noi Rady "Pro personal'no-natsional'nu avtonomiiu": peredumovy pryiniattia, istoriia, uroky [The Law of the Central Rada "On Personal National Autonomy": Preconditions, History, Lessons]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen im. I. F. Kurasa – Scientific Notes of the I. F. Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies*, 34, 356–367 [in Ukrainian].

2. Ivanova, A. Yu. (2020). Zakon UNR “Pro natsional’no-personal’nu avtonomiiu” yak chastyna Konstytutsii UNR: do istorii stvorennia [The UNR Law “On National-Personal Autonomy” as Part of the UNR Constitution: On the History of Creation]. *Pravova derzhava – Rule-of-Law State*, 31, 144–152 [in Ukrainian].
3. Lazarovych, M. V. (2012). “Deklaratsiia prav natsii”: Zakon pro natsional’no-personal’nu avtonomiiu v konteksti Ukrains’koi revoliutsii 1917–1921 rokiv [“Declaration of the Rights of Nations”: The Law on National-Personal Autonomy in the Context of the Ukrainian Revolution of 1917–1921]. *Hrani – Grani: Scientific and Political Almanac*, 9(89), 106–109. [in Ukrainian].
4. Miroshnychenko, M. I. (2017). Zakon pro natsional’no-personal’nu avtonomiiu UNR: istorychne znachennia dlia suchasnoi konstitutsiino-pravovoi praktyky Ukrainy [The Law on National-Personal Autonomy of the UNR: Historical Significance for Modern Constitutional Practice]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 3, 38–45 [in Ukrainian].
5. Mykhailychenko, M. A., & Zihunov, V. Yu. (2018). Diial’nist’ Dyrektorii UNR shchodo vidnovlennia ievreiskoi natsional’no-personal’noi avtonomii [Activities of the UNR Directorate on Restoring Jewish National-Personal Autonomy]. *Pryvatne ta publichne pravo – Private and Public Law*, 4, 8–10 [in Ukrainian].
6. Myshchak, I. M. (2023). Zakonodavche zabezpechennia prav natsional’nykh menshyn z boku Ukrains’koi Tsentral’noi Rady [Legislative Protection of the Rights of National Minorities by the Ukrainian Central Rada]. *Storinky istorii – Pages of History*, 55, 111–124. <https://doi.org/10.20535/2307-> [in Ukrainian].
7. Myalovytska, N. A. (2003). Teoretychni problemy pravovoho statusu avtonomnykh utvoren u suchasnykh derzhavakh svitu [Theoretical Problems of the Legal Status of Autonomous Formations in Modern States]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Iurydychni nauky – Scientific Notes of NaUKMA. Legal Sciences*, 21, 20–23 [in Ukrainian].
8. Onishchenko, K. O. (2009). Vytoky ta pershi sproby zastosuvannia instytutu natsional’no-kul’turnoi avtonomii [Origins and First Attempts to Apply the Institution of National-Cultural Autonomy]. *Derzhava i pravo. Iurydychni i politychni nauky – State and Law. Legal and Political Sciences*, 44, 708–715 [in Ukrainian].
9. Podkovenko, T. O. (2006). Prava natsional’nykh menshyn i hromadian UNR za chasiv Ukrains’koi Tsentral’noi Rady [Rights of National Minorities and Citizens of the UNR under the Ukrainian Central Rada]. *Universytets’ki naukovi zapysky – University Scientific Notes*, 2, 35–40 [in Ukrainian].
10. Palko, O. (2022). *Natsional’ne pytannia v teoriiah avstromarksizmu* [The National Question in Austromarxist Theories]. Kyiv: 196 p. [in Ukrainian].
11. Palko, O. (2013). Istorychnyi dosvid realizatsii pryntsypiv natsional’no-kul’turnoi avtonomii v Estonii [Historical Experience of Realizing the Principles of National-Cultural Autonomy in Estonia]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsional’nykh doslidzhen im. I. F. Kurasa – Scientific Notes of the I. F. Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies*, 4, 271–282 [in Ukrainian].
12. Bauböck, R. (2004). Territorial or cultural autonomy for national minorities. In A. Dieckhoff (Ed.), *The Politics of Belonging: Nationalism, Liberalism, and Pluralism* (pp. 221–258). Lexington Books [in English].
13. Bauer, O. (2000). *The Question of Nationalities and Social Democracy*. Minneapolis–London: University of Minnesota Press [in English].
14. Peled, Y. (2001). The concept of national cultural autonomy: The first one hundred years. In J. Jacobs (Ed.), *Jewish Politics in Eastern Europe: The Bund at 100* (pp. 255–270). London: Palgrave Macmillan [in English].

15. Nieguth, T. (2009). An Austrian solution for Canada? Problems and possibilities of national cultural autonomy. *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, 42(1), 1–16.
16. Nimni, E. (2007). National–cultural autonomy as an alternative to minority territorial nationalism. *Ethnopolitics*, 6(3), 345–364 [in English].
17. Rada of Ukraine. (1995). *Ramkova konventsiiia pro zakhyst natsional'nykh menshyn – Framework Convention for the Protection of National Minorities* (Strasbourg, February 1, 1995). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text [in Ukrainian].
18. Rada of Ukraine. (1992). *Yevropeiska khartiia rehional'nykh mov abo mov menshyn – European Charter for Regional or Minority Languages* (Strasbourg, November 5, 1992). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text [in Ukrainian].
19. Perry, T. (2014). Autonomy, culture and nationality: The failure of liberal nationalism. *APSA 2014 Annual Meeting Paper*. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=2453549> [in English].